

Vergaderjaar 2024–2025

33 047

Bestuur en bestuurlijke inrichting

Nr. 42

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 16 juli 2025

In december 2024 zond ik uw Kamer een afschrift van mijn brief aan de Nationale ombudsman naar aanleiding van zijn rapport «Herstel bieden; een vak apart.» Daarin zegde ik toe verantwoording af te leggen over het geleerde. Graag informeer ik u vanuit mijn coördinerende rol in het kabinet op het thema Erkenning en Herstel over de voortgang die het afgelopen halfjaar is geboekt op het gebied van leren in en leren van erkenning en herstel, als bijdrage aan het bredere streven naar het herstellen van vertrouwen tussen overheid en burger. Het kabinet blijft, ook in demissionaire status, onverminderd inzetten op erkenning, herstel en het versterken van het vertrouwen tussen overheid en burger.

Start programma Erkenning en Herstel

In het afgelopen halfjaar is het overheidsbrede programma Erkenning en Herstel officieel van start gegaan. Hiervoor is een kwartiermaker en een programmateam aangesteld. Het programma heeft een looptijd van vijf jaar, waarbij 2025 is aangemerkt als ontwerpjaar. In dit jaar worden de eerste stappen op ondersteuning gezet en worden de noodzakelijke randvoorwaarden ingeregeld om erkenning en herstel duurzaam vorm te geven.

Het programma ziet toe op de ondersteuning van ambtenaren (en de politiek) bij het geven van een passende reactie aan burgers die in de knel dreigen te raken of al gedupeerd zijn én die op de overheid moeten kunnen rekenen. Zo draagt het bij aan een mensgericht, voortvarend én zorgvuldig herstel. De belangrijkste doelen van het programma zijn:

- 1) Leren van eerdere hersteltrajecten voor lopende en toekomstige trajecten (voor een goede afweging of en zo ja, hoé er hersteld moet worden).
- 2) Erkenning in het hart van het werk van ambtenaren brengen.
- 3) Het organiseren van niet vrijblijvende feedback loops, waarbij lessen van herstelopgaven teruggebracht worden richting politiek, beleid en

uitvoering, gericht zowel op structurele verbeteringen in het systeem, als op houding en gedrag.

Zo draagt het programma bij aan de bredere beweging binnen de Rijksoverheid die onder meer het ambtelijk vakmanschap vergroot en toeziet op meer interdepartementale samenwerking. Hiermee is tevens invulling gegeven aan een deel van de motie Van Vroonhoven¹ over het uniformeren van nieuwe hersteloperaties als gevolg van onrechtmatige overheidsdaad, en dit bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties te beleggen.

Werkconferentie en vervolg

De in de vorige kabinetsreactie aangekondigde werkconferentie heeft inmiddels plaats gevonden. Het betrof een eerste kleine conferentie, waarin is gewerkt aan de contouren van de werkagenda voor het programma. Deze zal een vervolg krijgen in september. Hieraan neemt een breed palet van partijen deel, waaronder ervaringsdeskundigen, uitvoeringsorganisaties, beleidsmakers, wetenschappers en de Nationale ombudsman. Samen met alle betrokken spelers en vanuit alle relevante kennisbronnen (wetenschap, ervaringskennis, uitvoeringskennis, beleidskennis) bouwen we aan een werkagenda voor de komende jaren. De werkagenda zal onderdeel zijn van de volgende brief die ik in december aan uw Kamer zal aanbieden.

Brede betrokkenheid stakeholders

Het programma Erkenning en Herstel kent een groeiende community van betrokken partners en ambtenaren vanuit beleid, uitvoering, inspecties en verschillende overheden (Rijk, provincies, gemeenten). Ook betrekken we ervaringskennis, en laten getroffen en uit verschillende herstelopgaven meekijken, meelesen en meedoen. Deze brede betrokkenheid draagt bij aan het vergroten van het lerend vermogen van de overheid en het beter verbinden van beleid, uitvoering en samenleving.

Daarnaast zoekt het programma een brede verbinding met andere overheidsprogramma's die werken aan een rechtvaardigere en menselijke overheid, zoals de programma's Grenzeloos Samenwerken, Ambtelijk Vakmanschap, Werk aan Uitvoering en Onevenredige Hardheden. Over dit laatste programma heb ik uw Kamer recent nader geïnformeerd².

Vanuit deze brede betrokkenheid heeft het programma inmiddels een (bescheiden) bijdrage aan diverse actuele herstelopgaven geleverd. Zo is het betrokken bij (de totstandkoming van) de kabinetsreacties naar aanleiding van de commissie-Hamer³ over uithuisgeplaatste kinderen van toeslagenouders, de commissie-De Winter over afstandsouders en adoptie, en het advies van de commissie-Van Dam over het versnellen en verbeteren van de hersteloperatie toeslagen.

Scope en handelingsperspectief

Het programma zal ondersteunen bij het ontwikkelen – vanuit een gemeenschappelijke taal – van een afwegingskader (wanneer te erkennen en herstellen) en een uitvoeringskader (hoe dan?). Belangrijke vragen die spelen bij het ontwikkelen van het afwegingskader zijn onder andere:

¹ Motie 31 066, nr. 1363 van het lid Van Vroonhoven

² Brief - Aanpak hardheden in wetgeving, beleid en uitvoering

³ Kabinetsreactie op het rapport Erfenis van onrecht en reflectierapporten | 1848.nl

Wanneer moet de overheid stappen zetten en wanneer niet? De overheid kan niet elk leed compenseren en aan alle wensen en verwachtingen voldoen. Waar trek je een grens? In welke situaties ziet de overheid voor zichzelf een rol bij het bieden van erkenning en herstel aan gedupeerden; en wanneer niet? Waar ligt de begrenzing van wat mensen redelijkerwijs van de overheid mogen verwachten? Bij grote groepen gedupeerden zijn er onderlinge verschillen in ervaringen, wensen en behoeften. Hoe gaan we daarmee om, wetende dat je niet altijd aan ieders verwachtingen kan voldoen? Vaststaat dat wanneer sprake is van fouten door overheidshandelen of -nalaten met grote impact op mensenlevens, van systeemfalen, van discriminatoire behandeling, de overheid in ieder geval iets te doen heeft. Het ongevraagde advies van de Raad van State⁴ inzake onverplicht overheidshandelen bij klemmende situaties, zal in dit traject meegenomen worden.

Het herstellen van individuele fouten – die, gegeven complexe wet- en regelgeving, onontkoombaar gemaakt zullen worden – valt buiten de scope van dit programma. Het behoort immers tot het reguliere werk van publieke dienstverleners, die zich dagelijks ervoor inzetten om fouten snel op te sporen en bij te sturen. De lessen over bejegening en het betrekken van burgers kunnen uiteraard wel breder worden toegepast, ook in dergelijke situaties. Een veelheid van individuele fouten kan echter een signaal zijn van systemische fouten. Door erkenning in het hart van het werk te brengen en door vroeg-signalering stevig te verankeren, helpen we voorkomen dat grote hersteloperaties nodig zijn. Dat is ook een belangrijke pijler van het programma. De vereenvoudiging van complexe wet- en regelgeving, buiten scope van het programma, draagt daar ook aan bij.

In het programma zal ook worden gekeken naar internationale voorbeelden. We brengen in kaart hoe andere landen herstelrecht en hersteltrajecten hebben ingericht en wat Nederland hiervan kan leren. Deze internationale vergelijking voedt het ontwerp van ons programma en helpt om valkuilen te vermijden en goede praktijken over te nemen.

De borging van de opbrengst van het programma is al vanaf de start een belangrijk punt van aandacht. Om hier concreet vorm aan te geven wordt onder andere verkend of en hoe er op termijn toegewerkt kan worden naar een landelijk centraal punt waar de opgedane kennis en werkwijzen worden ondergebracht.

Menselijke maat voorop

Bij al deze activiteiten staat het werken vanuit de menselijke maat centraal. Het programma streeft naar herstel dat niet alleen juridisch en financieel recht doet, maar ook relationeel en ethisch. Verschillende perspectieven en principes worden betrokken bij het afwegen, het inrichten, en uitvoeren van erkenningstrajecten en hersteloperaties. Een voorbeeld hiervan zijn de principes uit het herstelrecht. Hierin is aandacht voor het relationele aspect tussen veroorzaker en gedupeerde en naast het herstellen van de schade ook aandacht voor de emotionele kant van de zaak. Daarbij hanteren we het uitgangspunt: waar is een gedupeerde of getroffen(e) écht mee geholpen?

Ook erkennen we de noodzaak van systemisch leren: het versterken van de structurele en culturele kant van herstelprocessen, inclusief het beter benutten van bestaande kennis en het expliciet maken van politieke en bestuurlijke verantwoordelijkheden. Het gaat om het samenspel tussen de

⁴ Advies RvS; Afwegingskader onverplicht overheidshandelen bij klemmende situaties, mei 2025

bundeling van maatregelen en de oproep aan elke ambtenaar om ons niet alleen op te stellen als hoeder, maar als ook als mede vormgever van een betrouwbare overheid.

Tot slot

Ik ben voornemens uw Kamer ten minste op jaarlijkse basis te informeren over de voortgang op het belangrijke thema van erkenning en herstel. De eerstvolgende update volgt in december 2025. Zoals eerder toegezegd, zetten wij stappen om de kwaliteit van erkenning en herstel structureel te verbeteren en te borgen in ons handelen, en zo bij te dragen aan een mensgericht, voortvarend én zorgvuldig herstel.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
J.J.M. Uitermark